

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14

Vår beteckning
FK 2024/020336

Svar på regeringsuppdrag

Rapport – redovisning av regeringsuppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2022–2024

Försäkringskassan 2024

Datum: 2024-10-14

Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2022–2024

A 2022/00842

Version 1,0

DNR FK 2024/020336

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336**Innehåll**

Sammanfattning	3
1. Inledning.....	4
2. Försäkringskassans mål och inriktning för att bidra till jämställdhetspolitiken	5
Verksamhetslogik	5
3. Att fråga om våld, resultat som uppnåtts under uppdragstiden 2022–2024.....	7
Att upptäcka och motverka våld inom sjukpenning	7
Att ställa frågor om våld	7
Att upptäcka våld.....	10
Stöd till individer med erfarenheter av våld	10
Att upptäcka och motverka våld inom underhållsstöd.....	11
Att upptäcka och motverka våld inom aktivitetsersättning	12
Övriga förmåner.....	13
4. Många har god kunskap om våld	13
Många har tagit del av kompetensutvecklingsinsatser	13
Uppföljningar av kunskapsnivån.....	13
5. Genomförda utvecklingsåtgärder under uppdragstiden	14
Fler verksamhetsdelar frågar vid indikation om våld.....	14
Integrering av våldsperspektivet.....	14
Internt stöd	15
Kommunikation	15
Att hantera barns utsatthet	15
Prostitution, människohandel och människoexploatering	15
Arbetsgivaransvar och arbetsmiljöperspektiv.....	16
6. Det fortsatta arbetet.....	16
7. Slutord	18

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Sammanfattning

Försäkringskassan ska verka för ökad upptäckt av våld.¹ Denna rapport är en redovisning av resultaten av arbetet som genomförts under perioden 2022–2024.² Redovisningen utgår från indikatorer som tagits fram i syfte att bättre kunna utvärdera resultat och effekter av insatser som genomförs inom jämställdhetsområdet. Indikatorerna beskrivs i den verksamhetslogik³ som beslutats med anledning av Försäkringskassans inriktning 2022–2025 för att bidra till de jämställdhetspolitiska målen.⁴ Målen följs idag upp genom en intern enkätundersökning, analys och dialog med verksamheten. Vi kommer att utgå från resultatet av uppföljningarna i planering av arbetet för 2025 och framåt.

Fokus för Försäkringskassans arbete inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har varit myndighetens kärnverksamhet, det vill säga handläggningen av enskilda ärenden. Förmånerna sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning, aktivitetsersättning och underhållsstöd har varit särskilt prioriterade.

Under uppdragsperioden har myndigheten löpande genomfört kunskapshöjande insatser och fortsatt med integreringen av våldsperspektivet i ordinarie verksamhet.

Försäkringskassan har under 2022–2024 arbetat med att bryta ner och omsätta myndighetens övergripande mål på de avdelningar som förvaltar och administrerar förmånerna. Resultatuppföljningar från 2024 visar bland annat att fler försäkringsutredare (som handlägger sjukpenning) frågade om erfarenheter av våld i kontakt med den enskilde än tidigare, men arbete kvarstår. Av de som ställde frågor om våld uppger sju av tio att de identifierat enskilda som är eller tidigare har varit utsatta för våld. Dessutom har det observerats att kvinnor, särskilt inrikes födda och de med psykiatriska diagnoser, oftare får frågor om våld än vad till exempel gruppen män får.

Det har sedan 2022 skett förändringar i hur handläggare inom underhållsstöd informerar om och ställer frågor kring hot och våld. År 2022 uppgav 86 procent av handläggarna att de alltid eller oftast tog upp ämnet, men denna andel har sjunkit till 69 procent år 2024. Många anger att detta beror på avsteg från ordinarie arbetsprocesser, främst på grund av omprioriteringar inom verksamheten, vilket kan förklara minskningen jämfört med 2022. Samtidigt har andelen som aldrig ställer frågan minskat avsevärt.

Uppdragsperioden 2022–2024 har präglats av en ansträngd ekonomi/ekonomisk inbromsning vilket påverkat möjligheterna att genomföra utvecklingsarbete och implementera åtgärder som varit beslutade sedan tidigare.

¹ Regeringsuppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. A 2022/00842.

² Uppföljningarna avser 2022 fram till september 2024.

³ Verksamhetslogik för Försäkringskassans bidrag till de jämställdhetspolitiska målen 2022–2025, FK 2022/016533.

⁴ Försäkringskassans inriktning 2022–2025 för att bidra till de jämställdhetspolitiska målen, FK 2021/000496.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

1. Inledning

Denna rapport är en redovisning av Försäkringskassans myndighetsspecifika arbete inom ramen för regeringsuppdraget om Ökad upptäckt av våld.⁵ Redovisningen omfattar genomförda åtgärder samt resultat av arbetet. Den ger också en kort bakgrund av Försäkringskassans resa i arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer samt förslag på åtgärder för hur arbete ska fortsätta utvecklas efter uppdragsperioden.⁶

Försäkringskassans uppdrag att upptäcka och motverka våld i nära relationer har en bred ansats och omfattar yttringar av såväl ekonomiskt, fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som hot om våld. Uppdraget omfattar även hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella (och andra) ändamål, sexuella trakasserier och övergrepp samt sexuellt våld oberoende av förhållandet mellan gärningsperson och brottsoffer.

Myndighetens arbete under perioden 2022–2024 har byggt på de omfattande insatser som vi genomfört inom ramen för tidigare uppdrag och arbetet med jämställdhetsintegrering.

I genomförandet av arbetet har Försäkringskassan beaktat särskild sårbarhet som exempelvis funktionsnedsättning, ålder och barnrättsperspektivet.

Arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har följts upp genom kontinuerlig dialog med nyckelaktörer inom de förmåner och avdelningar som har i uppdrag att ställa frågor om våld, enkätundersökningar samt analys av insatser som myndigheten har genomfört under uppdragsperioden.

I arbetet med att integrera våldsperspektivet i den ordinarie verksamheten har myndigheten framförallt gjort det i förmånsutbildningar, styrande och stödjande dokument⁷ samt genom kvalitetsuppföljningar. En större del av detta arbete genomfördes dock före uppdragsperioden.⁸

Fokus för Försäkringskassans arbete inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har även sedan tidigare varit myndighetens kärnverksamhet, det vill säga handläggningen av enskilda ärenden. Förmånerna sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning, aktivitetsersättning och underhållsstöd har varit särskilt prioriterade.⁹

⁵ Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2022–2024, dnr A 2022/00842.

⁶ Vi använder begreppen att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer parallellt utifrån övergripande uppdrag såsom jämställdhetspolitiken och särskilda regeringsuppdrag.

⁷ Med styrande och stödjande dokument menas förmånsvägledning, metoder, processer och annat verktyg som används av verksamheten.

⁸ Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2019–2021, dnr S2019/01517/JÄM.

⁹ Faktorer som påverkat prioriteringen har varit förmånernas utformning, målgruppernas storlek, koppling mellan ohälsa och erfarenheter av våld samt ekonomiska konsekvenser på samhälls- och individnivå.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

2. Försäkringskassans mål och inriktning för att bidra till jämställdhetspolitiken

År 2013 fick Försäkringskassan genom myndighetens regleringsbrev ett första uppdrag inom jämställdhetsintegrering. År 2015 fick Försäkringskassan ett treårigt regeringsuppdrag vars mål var att bidra till de nationella jämställdhetspolitiska målen. I samband med detta formulerade Försäkringskassan sitt första mål: att bidra till att motverka mäns våld mot kvinnor och dess konsekvenser.¹⁰

Sedan 2015 har Försäkringskassans insatser inom området stärkts successivt. Myndighetens mål har också omformulerats efterhand för att motsvara utvecklingen av arbetet och för att öka Försäkringskassans bidrag till de nationella målen.

2021 beslutade Försäkringskassan om en ny inriktning för myndighetens bidrag till jämställdhetspolitiken.¹¹ Inriktningen omfattar perioden 2022–2025 och har fyra mål. Försäkringskassans tidigare mål att bidra till att mäns våld mot kvinnor ska upphöra omformulerades till att *"Försäkringskassan ska upptäcka och motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer."*

I samband med att Försäkringskassans övergripande mål omformulerades antog även flera av förmånsavdelningarna egna, avdelningsspecifika mål med utgångspunkt i det övergripande målet.

Försäkringskassans arbete med att upptäcka och motverka våld bidrar till flera målområden i Agenda 2030, men främst till delmål 5.2 Utrota våld och utnyttjande av kvinnor och flickor och mål 10 Minskad ojämlikhet. Samtidigt bidrar myndighetens mål och arbete till genomförande av den nationella strategin att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.¹²

Verksamhetslogik

I Försäkringskassans inriktning för att bidra till de jämställdhetspolitiska målen framgår det att myndigheten i större utsträckning ska utvärdera resultat och effekter av insatser som vi genomfört inom jämställdhetsområdet. I början av 2023 beslutade myndigheten om en verksamhetslogik¹³ för uppföljning och utvärdering av jämställdhetsarbetet under de kommande åren. Verksamhetslogiken är en modell för planering, uppföljning och utvärdering av insatser som syftar till att bidra till de jämställdhetspolitiska målen.

Verksamhetslogiken beskriver de mål och effekter som Försäkringskassan önskar uppnå i arbetet med att upptäcka och motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära

¹⁰ Redovisning av arbetet med handlingsplanen för jämställdhetsintegrering 2015–2017, dnr 053084-2017.

¹¹ Försäkringskassans inriktning 2022–2025 för att bidra till de jämställdhetspolitiska målen, dnr 2021/000496.

¹² Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, Skr. 2016/17:10.

¹³ Verksamhetslogik för Försäkringskassans bidrag till de jämställdhetspolitiska målen 2022–2025, FK 2022/016533.

Rättsavdelningen

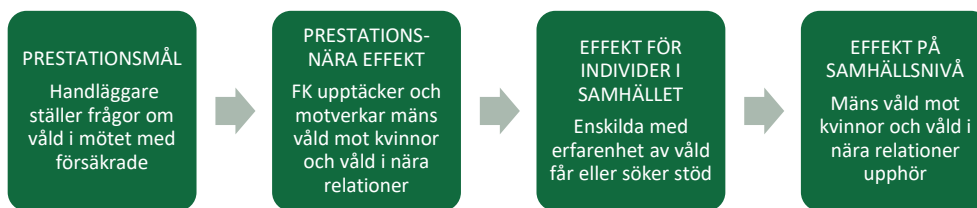
Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

relationer. Samtidigt är verksamhetslogiken ett levande dokument och kan uppdateras över tid, till exempel metoder och indikatorer för uppföljning kan komma att förändras.

Vi verkar för att redovisa indikatorerna i verksamhetslogiken i samband med interna uppföljningar samt i årsredovisningen.

I figur 1 beskrivs en förenklad version av effektkedjan.

Figur 1 Förenklad verksamhetslogik för arbetet med mäns våld mot kvinnor.

Vi har tagit fram ett flertal indikatorer för att kunna följa upp om myndighetens åtgärder leder till ökad måluppfyllelse. I denna redovisning redovisar vi följande indikatorer:

- Handläggare uppger att de ställer frågor om våld i mötet med försäkrade.
- Handläggare uppger att de under det senaste året har upptäckt våld i mötet med enskilda.
- Medarbetare och chefer deltar i relevanta utbildningar.
- Medarbetare och chefer upplever att de har tillräckliga förutsättningar att bidra till arbetet med att upptäcka och motverka våld.
- Medarbetare och chefer upplever att deras närmsta chef efterfrågar resultat av arbetet med att upptäcka och motverka våld.
- Det framgår i akter att frågor om våld har ställts.
- Det framgår i akter att våld har upptäckts.
- Antalet anmälningar från Försäkringskassan till socialtjänst vid misstanke om att ett barn far illa ökar.
- Antal kommunikationsinsatser på webb, sociala medier m.m.
- Prioriterade dokument för styrning, stöd, planering, uppföljning har integrerats med information om våld.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

3. Att fråga om våld, resultat som uppnåtts under uppdragstiden 2022–2024

Att upptäcka och motverka våld inom sjukpenning

Inom förmånen sjukpenning ska försäkringsutredare alltid ställa frågor om våld när de utreder förutsättningarna för återgång i arbete.¹⁴ I förmånens vägledning står att *"du ska alltid ställa frågor om våld: i alla ärenden där du ska utreda förutsättningarna för återgång i arbete och i alla ärenden där det finns indikationer på erfarenheter av våld"*. Det kan finnas situationer där försäkringsutredaren, av olika skäl, anser att det inte är lämpligt att ställa frågor om våld.

Vidare framgår det i vägledningen¹⁵ att erfarenheter av våld ska innefatta våldsutövning men myndigheten har i sin kommunikation och uppföljning hittills främst fokuserat på våldsutsatthet.

Försäkringskassan har under 2024 gjort en analys¹⁶ av arbetet med att upptäcka och motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inom sjukpenningärenden.

Analysen är genomförd via en registerstudie där vi har sökt i journaltexter för cirka 304 000 sjukpenningärenden. Vi har också gjort en aktstudie där vi har granskat kortare textstycken från 1999 ärenden. Vi har studerat avslutade ärenden där en telefonutredning genomförts under åren 2022 eller 2023.

Syftet med analysen och aktstudien är att undersöka om de insatser som gjorts för att öka upptäckten och motverka våld har lett till att försäkringsutredare har ställt frågor om våld, om de upptäckt individer med erfarenhet av våld och om dessa individer fått eller sökt stöd.

Utöver analysen har myndigheten även genomfört två enkätundersökningar, en under 2022 och en under 2024.¹⁷ Resultat av dessa redovisas nedan tillsammans med resultatet från analysen.

Att ställa frågor om våld

2023 förekommer ordet våld i ungefär 47 000 ärenden. Det motsvarar 31 procent av ärendena. I de fall där ordet våld förekommer i akter handlar det i 98 procent av fallen om att försäkringsutredaren har ställt frågor om våld.

2022 förekom ordet våld i nästan 32 000 ärenden. Det motsvarar 21 procent av ärendena.

¹⁴ Vägledning sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning- 2015:1 version 19.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Försäkringskassan 2024, *Att fråga om våld i sjukpenningärenden* - Arbetsrapport 2024:3, FK 2024/006525.

¹⁷ Försäkringskassan "Den statliga värdegrunden" Totalrapport 2022 FK 2022/ 013365, Enkät om Försäkringskassans arbete med att upptäcka våld i nära relationer 2024, FK 2024/020335.

Rättsavdelningen

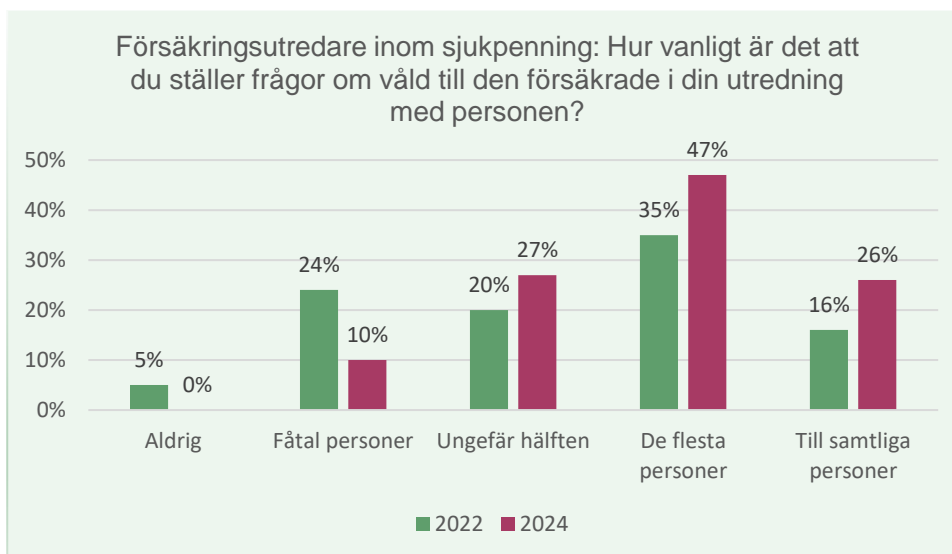
Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Frågor om våld ska ställas i alla ärenden där försäkringsutredaren utreder individens förutsättningar för att återgå i arbete. Även om det skett en stor ökning mellan 2022 och 2023 så är detta fortfarande inte uppnått.

Analysen¹⁸ visade även att det är vanligare att kvinnor får frågor om våld. Allra vanligast är det att inrikes födda kvinnor får frågor om våld. Utrikes födda kvinnor får oftare frågor om våld än både grupperna inrikes och utrikes födda män. Det framkom även att personer med psykiatriska diagnoser oftare får frågor om våld än personer med andra diagnoser.

Det framkom vidare att det finns stora skillnader i hur vanligt det är att ställa frågor om våld beroende på vilket organisatoriskt område som den försäkringsutredare som handlägger ärendet tillhör.

Enkätundersökningarna 2022 och 2024 visar resultat av hur försäkringsutredare har svarat på uppföljning av arbetet inom området våld.¹⁹ Under 2022 ställdes frågorna till samtliga försäkringsutredare inom sjukförsäkringen, medan frågorna 2024 riktades till en grupp försäkringsutredare som arbetar med fördjupade utredningar. Detta innebär att grupperna inte är fullt jämförbara. Svaren kan ändå ge en indikation på utvecklingen, men bör tolkas med viss försiktighet.

Not: Andelarna summerar till 100.

Diagrammet ovan visar hur vanligt det är att försäkringsutredare som handlägger sjukpenning ställer frågor om våld.

I enkätundersökningen från 2024 uppgav knappt 73 procent att de frågar alla eller de flesta om våld under utredningens gång. Detta är en ökning från 2022 då enkätundersökningen visade att 51 procent uppgav att de frågar alla eller de flesta om

¹⁸ Försäkringskassan 2024, *Att fråga om våld i sjukpenningärenden* - Arbetsrapport 2024:3, FK 2024/006525.

¹⁹ Försäkringskassan "Den statliga värdegrunden" Totalrapport 2022 FK 2022/ 013365, Enkät om Försäkringskassans arbete med att upptäcka våld i nära relationer 2024, FK 2024/020335.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

våld under utredningens gång. Andelen som aldrig ställde frågan eller ställde frågan till ett fåtal personer 2022 var 29 procent. Denna andel har dock minskat till endast 10 procent år 2024.

De flesta medarbetare som sällan eller aldrig ställer frågor om våld anger som anledning att de inte har uppfattat att personen är utsatt – trots att frågor om våld alltid ska ställas i de ärenden där vi utreder förutsättningar för återgång i arbete. Vissa uppger också att de saknar kunskap eller känner sig obekväma med att ställa frågor om våld.

Enkäten och analysen ger olika svar på hur ofta försäkringsutredare ställer frågor om våld. Det finns flera olika möjliga förklaringar till de observerade skillnaderna i resultaten mellan de olika undersökningsmetoderna. En förklaring kan vara att under slutet av 2023 förändrades styrningen utifrån en standardiserad metod (*Inledande kartläggning av rehabiliteringsbehov*) vilket kan ha bidragit till att fler ställer frågor om våld.

En annan förklaring kan vara att försäkringsutredare inte alltid dokumenterar när de ställer frågor om erfarenheter av våld. Vår analys baseras på journaltexter, där dokumentation av sådana frågor granskas.

Det är även viktigt att beakta att det i enkätundersökningar finns en risk för att deltagarna överskattar sin egen arbetsinsats, vilket kan leda till en uppfattning att de ställer frågor om våld oftare än vad som faktiskt sker. Det kan även finnas en risk för selektionsbias, där de som svarar på enkäten kan vara de som oftare ställer frågor om våld, jämfört med de som valt att inte svara. Därför bör resultaten från enkätundersökningarna inte direkt jämföras med resultaten från register- och aktstudien som presenteras i denna rapport.

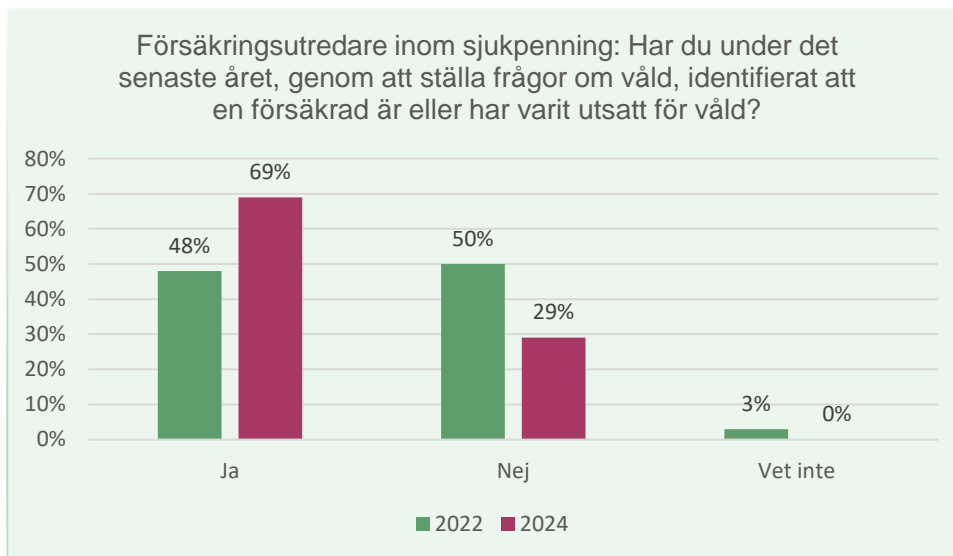
Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Att upptäcka våld

Analysen av sjukpenningärenden visar att knappt 10 procent av de tillfrågade, som hade ett sjukpenningärende, uppgav att de har eller haft erfarenheter av våld.²⁰

De flesta som berättade om att de har erfarenhet av våld var kvinnor och personer med psykiatrisk diagnos.²¹ De allra flesta berättade om tidigare erfarenheter av våldsutsatthet. Det var endast i undantagsfall som någon beskrev pågående våldsutsatthet och inget av de ärenden där våld i nära relation har identifierats handlade om våldsutövning.

Not: Andelarna summerar till 100.

Enkäten 2024 visar att sju av tio försäkringsutredare som ställer frågor om våld har träffat individer som berättat om erfarenheter av våld. 2022 svarade 5 av 10 detsamma. Det innebär en stor ökning under 2024.²² Denna ökning kan förklaras med att det är fler som uppger att de ställer frågor om våld, alltid eller till de flesta.

Stöd till individer med erfarenheter av våld

Analysen av sjukpenningärenden visar att hälften av de som berättar om erfarenheter av våld redan haft kontakt med något typ av stödverksamhet. Det kan vara till exempel kontakt med kvinnojour, psykolog eller socialtjänst. I majoriteten av de ärenden där våld har förekommit har försäkringsutredaren och individen antingen pratat om vilket stöd individen har eller kan få eller så har försäkringsutredaren informerat om vilket stöd som finns.

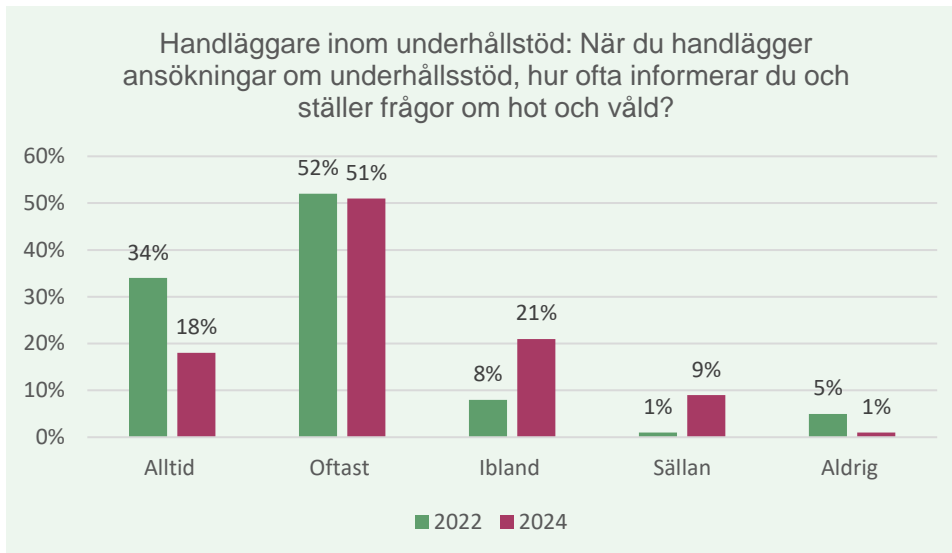
²⁰ Utifrån resultatet i analysen skattas mellan 8,3 procent och 10,5 procent av studiepopulationen i sin helhet ha uppgett till Försäkringskassan att de har erfarenheter av våld.

²¹ Försäkringskassan 2024, *Att fråga om våld i sjukpenningärenden* - Arbetsrapport 2024:3, FK 2024/006525.

²² Under 2022 ställdes frågorna till en grupp bestående av samtliga försäkringsutredare inom sjukförsäkringen medan 2024 ställdes frågan till en grupp försäkringsutredare inom sjukförsäkringen som arbetar med fördjupad utredning. Det innebär att grupperna inte är helt jämförbara, svaren kan ändå ge en indikation på utveckling men ska tolkas med försiktighet.

Att upptäcka och motverka våld inom underhållsstöd

Sedan tidigare ställer handläggare inom underhållsstödet rutinmässigt frågor om våld. Arbetet har följts upp via enkätundersökningar 2022 och 2024.

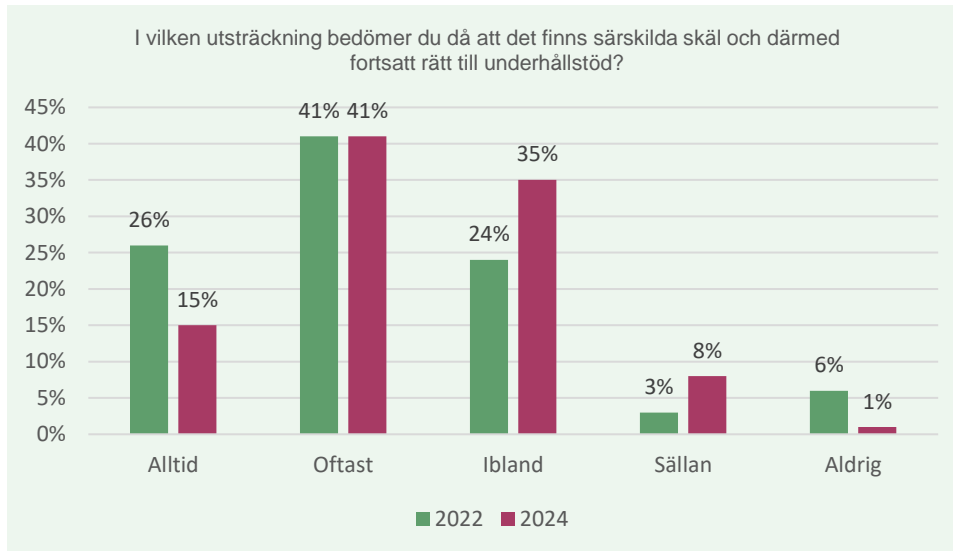

Not: Andelarna summerar till 100.

Sedan 2022 kan vi se en förändring i hur man informerar och ställer frågan om hot och våld inom underhållsstöd. År 2022 uppgav 86 procent av handläggarna inom underhållsstöd att de alltid eller oftast informerade och ställde frågan om hot och våld. Motsvarande siffra för 2024 var 69 procent. Dock har andelen som aldrig informerar eller ställer frågan om hot och våld minskat avsevärt 2024 jämfört med 2022.

Av de personer som 2024 svarade sällan eller aldrig utvecklar nästan alla sina svar. Av dessa fritextsvar framgår det tydligt att man just nu inte kontaktar försäkrade på grund av avsteg från den ordinarie arbetsprocessen. Detta kan vara en anledning till att det är färre som frågar om erfarenheter av våld i enkätundersökningen 2024.

Handläggare inom underhållstöd: Du kan i ditt arbete få impuls om att bidragsskyldig förälder betalar i rätt tid och med rätt belopp samtidigt som du känner till att det förekommer eller har förekommit hot och våld.

Not: Andelarna summerar till 100.

I enkätundersökningen 2022 svarade 67 procent om de fick veta att det förekom hot eller våld i relationen (när man utredde den fortsatta rätten till underhållsstöd) så bedömde de alltid eller oftast att det fanns särskilda skäl och att personen därmed hade fortsatt rätt till underhållsstöd. Motsvarande siffra för 2024 är 56 procent.

Det framkommer av följdfrågor att den vanligaste anledningen till att man gör bedömningen ibland, sällan eller aldrig främst beror på att hot och våld ligger långt tillbaka i tiden. Samtidigt svarade knappt 30 procent att det är svårt att bedöma särskilda eller giltiga skäl.

Att upptäcka och motverka våld inom aktivitetsersättning

Inom aktivitetsersättning ska frågor om våld ställas vid indikation, det vill säga när handläggaren misstänker att den enskilde är eller har varit utsatt för våld. På grund av ansträngd ekonomi har detta endast följts upp genom enkätundersökning under 2022.

Under uppdragsperioden har förmånen aktivitetsersättning inkluderat tidsåtgången, som telefonsamtal för att fråga om våld kräver, i processkalkylen²³ för handläggningen.

Vid uppföljning 2022 uppgav de flesta handläggare att de ställde frågor om våld i få ärenden.²⁴ Av de som ställde frågor om våld uppgav två av tio att de under det senaste året identifierat våldsutsatthet. Hälften av handläggarna inom aktivitetsersättning uppgav att de lämnade information om och hänvisade personer som berättade om erfarenheter av våld till relevant stöd.

²³ Kalkyltid för produktionsplanering.

²⁴ Försäkringskassan "Den statliga värdegrunden" Totalrapport 2022, FK 2022/ 013365.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Många uppgav att de inte ställde frågor om våld eftersom de enbart hade kontakt med ett ombud som hanterade ärendet.

Övriga förmåner

Flera förmåner och verksamhetsdelar har haft ambitioner att delta i utbildningar och ställa frågor om våldserfarenhet vid indikation under uppdragsperioden. Detta har inte kunnat genomföras på grund av omprioriteringar i verksamheten.

4. Många har god kunskap om våld

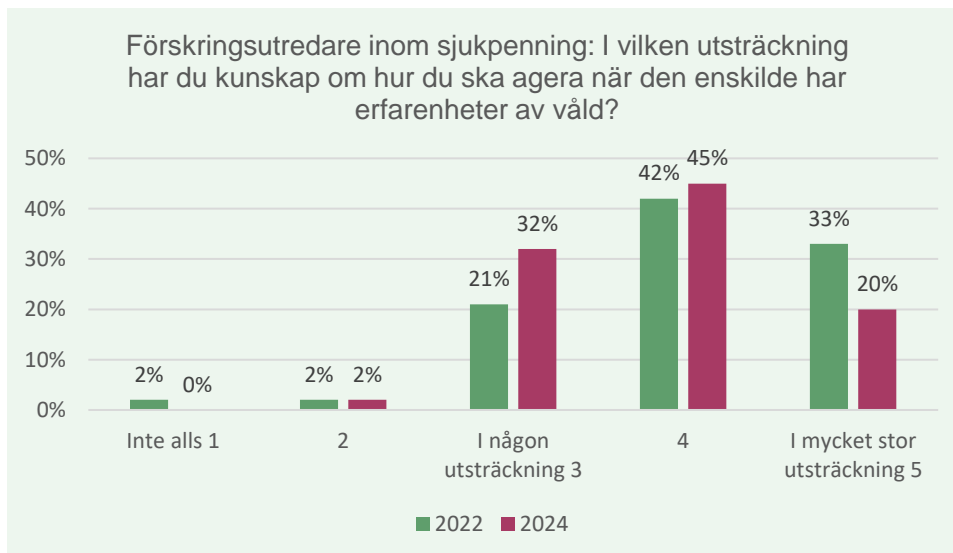
Många har tagit del av kompetensutvecklingsinsatser

Myndigheten har sedan 2015 bedrivit omfattande utbildningsinsatser på området för både medarbetare och chefer inom prioriterade förmåner och det har resulterat i ett högt deltagande. Dock har vi noterat en nedgång i deltagandet under 2024.²⁵

Under uppdragstiden har cirka 5 000 deltagare tagit del av kompetensutvecklingsinsatser i form av utbildningar, ännu fler av diskussionsmaterial, intervjufilmer med mera. Även de yrkesrollsutbildningar som handlar om handläggningen av olika förmåner²⁶ inkluderar information om våld i nära relationer, vilket säkerställer att medarbetarna får kunskap genom flera olika kanaler.

Uppföljningar av kunskapsnivån

Enkätundersökningarna 2022 och 2024 visar resultat av den upplevda kunskapsnivån för medarbetare som har i uppdrag att fråga om erfarenheter av våld.²⁷

Not: Andelarna summerar till 100.

²⁵ Fullföljda utbildningsplatser totalt på Försäkringskassan: 2022: 1855, 2023: 2393, 2024 (januari-augusti): 708.

²⁶ På Försäkringskassan kallas dessa för förmånsutbildningar.

²⁷ Försäkringskassan "Den statliga värdegrunden" Totalrapport 2022 FK 2022/ 013365, Enkät om Försäkringskassans arbete med att upptäcka våld i nära relationer 2024, FK 2024/020335.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Diagrammen ovan visar att 65 procent år 2024 upplever sig ha god eller mycket god kunskap om hur man ska agera när den enskilda berättar om erfarenheter av våld. Ungefär 32 procent svarar att man håller med i någon utsträckning att man har den här kunskapen. Detta är en självrapporterad nedgång jämfört med 2022, då 75 procent uppgav att de hade god eller mycket god kunskap om hur man ska agera när den enskilde berättar om erfarenheter av våld.²⁸ Det är dock viktigt att notera att det finns skillnader i grupsammansättningen mellan åren, vilket innebär att jämförelserna mellan 2022 och 2024 bör tolkas med försiktighet.

I uppföljningen 2022 uppgav 70 procent av medarbetare som utreder underhållstöd att de hade god eller mycket god kunskap om hur man ska agera när den enskilda har erfarenhet av våld. Detta har inte följts upp 2024.

Under 2023–2024 har vissa delar av verksamheten inom myndigheten genomfört lokala och regionala initiativ i syfte att öka kunskapen och uppmärksamma arbetet med att upptäcka och motverka våld i nära relationer.

5. Genomförda utvecklingsåtgärder under uppdragstiden

Fler verksamhetsdelar frågar vid indikation om våld

När förmånsavdelningarna tog fram avdelningsspecifika mål för att motverka våld, då togs även konkreta åtgärder fram. Det handlade exempelvis om att ställa frågor om våld vid indikation, integrering av perspektivet i verksamheten samt kunskapshöjande insatser. Däremot har myndigheten på grund av ett ekonomiskt ansträngt läge inte kunnat implementera besluten. Detta har till exempel yttrat sig genom att deltagande i utbildningar mer än halverats sedan 2023.

Med anledning av att en betydande del av förmånerna och verksamheten avsåg att ställa frågor om våld vid indikation identifierades behovet av ett övergripande stödverktyg som kunde tillämpas av hela myndigheten. Ett gemensamt metodstöd för att ställa frågan om våld vid indikation togs fram och beslutades under 2023. Syftet var att säkerställa stöd till medarbetarna, oavsett deras placering inom organisationen.

Integrering av våldsperspektivet

Inom sjukförsäkringen har nya utredningsmetoder *Inledande kartläggning av rehabiliteringsbehov (IKR)* och *Fördjupad kartläggning av rehabiliteringsbehov (FKR)* tagits fram. Våldsperspektivet är en integrerad del av båda utredningsmetoderna. Detta innebär att man säkerställt en bättre integrering av perspektiven än tidigare.

Inom förmånen aktivitetsersättning är metodstöd för att fråga om erfarenheter av våld i nära relation numera en del av förmånens ordinarie vägledning.²⁹

²⁸ Under 2022 ställdes frågorna till en grupp bestående av samtliga försäkringsutredare inom sjukförsäkringen medan 2024 ställdes frågan till en grupp försäkringsutredare inom sjukförsäkringen som arbetar med fördjupad utredning. Det innebär att grupperna inte är helt jämförbara, svaren kan ändå ge en indikation på utveckling men ska tolkas med försiktighet.

²⁹ Vägledning är ett styrande dokument som används för handläggning av förmånen.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

Internt stöd

I slutet av 2023 togs en myndighetsgemensam funktionsbrevlåda fram i syfte att handläggare och stödfunktioner ska kunna få stöd och hjälp i komplexa ärenden av sakkunniga inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Funktionen är kvar under resterande del av regeringsuppdraget.

Kommunikation

Under uppdragsperioden har Försäkringskassan genomfört flera kommunikationsinsatser, främst i form av inlägg på våra sociala medieplattformar. Dessa inlägg har genererat bra engagemang och positiv respons på myndighetens uppdrag om att ställa frågor om våld i nära relationer.

I samband med en kommunikationsinsats fick vi en större mängd frågor om hur vi hanterar personer med skyddad identitet vilket ledde till att vi skapade en arbetsgrupp på Försäkringskassan med fokus på hur vi kan stötta den målgruppen.

Under 2022–2023 gjorde Försäkringskassan gemensamma kommunikationsinsatser, med övriga myndigheter som ingår i regeringsuppdraget, i samband med *en vecka fri från våld* (Orange week). Under 2024 har vi satsat mer på den gemensamma kommunikationen. Vi har genomfört en insats inför sommaren med fokus på utsatthet i semestertider. Vidare planerar vi, tillsammans med Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen och Jämställdhetsmyndigheten att berätta om våra resultat när uppdraget avslutas.

Vi har reviderat och samlat information om samhällsaktörer, metodstöd och riktlinje för hur man gör en orosanmälan till socialtjänsten på vårt intranät. Syftet är att stötta medarbetarna att kunna hänvisa individer med erfarenheter av våld till rätt instans i samhället samt att samla all information om stöd på en plats internt.

Att hantera barns utsatthet

Sedan 2016 har Försäkringskassan beslutat riktlinjen *Anmälan till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa och polisanmälan vid misstanke om brott* (2016:02). Riktlinjen beskriver hur medarbetare ska agera när de misstänker att ett barn far illa. Sedan riktlinjens införande har antalet anmälningar till socialtjänsten successivt ökat fram till 2023.

Under 2024 har dock denna trend brutits, med ett minskat antal anmälningar jämfört med tidigare år. Mellan 2022 och september 2024 har cirka 1 050 anmälningar gjorts till socialtjänsten. Under 2022 gjordes 393 antal anmälningar, medan motsvarande siffror för 2023 och 2024 var 526 respektive 134.

Vi saknar uppgifter om hur många av dessa anmälningar som har gjorts på grund av att barn har varit utsatta för våld eller bevittnat våld. Vi planerar att utveckla en metod för att kunna följa upp anmälningar som görs på grund av våld.

Prostitution, människohandel och människoexploatering

Försäkringskassan har under uppdraget fortsatt att arbeta med att kartlägga var och hur myndigheten kan komma i kontakt med och upptäcka prostitution, människohandel och människoexploatering. Kartläggningen visar bland annat att vi genom handläggning inom flera förmåner får indikationer som visar förhöjd risk för utsatthet. Den visar också

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

att vi behöver utveckla våra interna rutiner för att kunna hantera ärenden där det finns indikationer på att en person utsätts för prostitution, människohandel eller människoexploatering.

Arbetsgivaransvar och arbetsmiljöperspektiv

Under 2022–2024 har Försäkringskassan fortsatt arbetet med att upptäcka och motverka våld utifrån ett arbetsgivarperspektiv.

Försäkringskassan har inkluderat området våld i medarbetares nära relation i

- den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet,
- den obligatoriska arbetsmiljöutbildningen för nya chefer samt chefsutbildningen om Arbetslivsinriktad rehabilitering,
- material till arbetsplatsträffar samt ledningsgruppsmöten,
- frågor om våld i medarbetares nära relation har inkluderats i en ny samtalsguide för chefens hälsosamtal med medarbetare.

Arbetsgivaren har även samlat information om hur man kan arbeta med våld i medarbetares nära relation på myndighetens intranät, inom ramen för arbetsmiljö och hälsa.

I enkäten om den statliga värdegrunden 2022 svarade drygt sju av tio chefer att de i stor utsträckning eller i mycket stor utsträckning kände sig trygga med vad de skulle göra om de uppmärksammade våld i en medarbetares nära relation.³⁰

I Försäkringskassans medarbetarundersökning som genomfördes 2023 om lika rättigheter och möjligheter svarade 2 procent de har utsatts för våld i någon av sina nära relationer. Av dessa uppgav 45 procent att de har berättat för sin chef, 41 procent har berättat för sin kollega och 14 procent har inte berättat för någon (varken på eller utanför arbetsplatsen).

6. Det fortsatta arbetet

I uppdragsbeskrivningen från regeringen framgår att slutredovisningen ska omfatta en beskrivning av hur samverkan och arbetet med att upptäcka våld ska fortgå och fortsätta utvecklas samt följas upp inom ramen för de klientnära myndigheternas ordinarie verksamhet efter uppdragsperiodens slut.

Det framgår även att: ”Regeringen bedömer att det är angeläget att de berörda myndigheterna bedriver ett systematiskt och långsiktigt arbete för att öka upptäckten av våld och för att se till att våldsutsatta får de insatser de har rätt till. Efter avslutande av detta uppdrag ska myndigheterna ha implementerat arbetet i ordinarie verksamheter.”³¹

Analysen visar att det 2022 och 2023 fanns betydande variationer inom verksamheten för sjukförsäkringen. Inom vissa (organisatoriska) områden ställde försäkringsutredare

³⁰ Försäkringskassan ”Den statliga värdegrunden” Totalrapport 2022, FK 2022/ 013365.

³¹ Regeringsuppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. A 2022/00842. s.3–4.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

sällan frågor om våld. Myndigheten har genomfört organisationsförändringar inom hantering av förmånen sjukpenning under 2024. Syftet med förändringsarbetet har varit att öka enhetligheten i tillämpningsfrågor. Analysen av arbetet avser tiden innan organisationsförändringen. Organisationsförändringarna kan ha påverkat försäkringsutredarnas arbetssätt om att fråga om erfarenheter av våld i utredningar.

I ljuset av organisationsförändringarna ser vi ett behov av att följa upp arbetet, med att ställa frågor om erfarenheter av våld under slutet av 2024. Uppföljning bör genomföras utifrån den nya organisationen för att synliggöra eventuella skillnader mellan olika delar av verksamheten. Om betydande variationer inom verksamheten kvarstår bör riktade insatser, till exempel i form av kompetensutveckling, genomföras.

Samtidigt indikerar enkätundersökningen (från 2024) redan nu ett behov av ytterligare utvecklingsinsatser. Därmed föreslås följande åtgärder för att säkerställa ett långsiktigt arbete i linje med uppdragsbeskrivningen:

Tydligare styrning och uppföljning:

- Försäkringskassan har valt att inte ha tvärfunktionella perspektiv i sin verksamhetsplanering. I dagsläget är myndighetens mål fastställda genom Försäkringskassans inriktning för att bidra till de jämställdhetspolitiska målen 2022–2025. För att säkerställa att dessa mål får genomslag i den ordinarie styrningen och uppföljningen krävs en strukturerad dialog och insatser för att hålla frågan levande. Det kan till exempel handla om att enhetschefer kontinuerligt lyfter arbetet med att ställa frågor i olika forum.

Implementeringsinsatser:

- Det behövs insatser för att integrera frågor om erfarenheter av våld vid indikation i ordinarie verksamhet inom samtliga förmåner som har kontakt med enskilda individer.
- Berörda förmåner behöver i större utsträckning integrera samtal om våld med enskilda i sina modeller för att planera produktion och bemanning. Ett gott exempel på detta inom Försäkringskassan är att förmånen underhållsstöd och aktivitetsersättning har inkluderat tidsåtgången som telefonsamtal om våld kräver i processkalkylen³² för handläggningen. Detta bör förslagsvis genomföras inom fler förmåner.
- Ytterligare insatser för att rutinmässigt ställa frågor om erfarenheter av våld, inom sjukförsäkringen och inom underhållstöd, kan behövas.

Kunskapshöjande insatser:

- Kunskap om våld i nära relationer är avgörande för att kunna ställa frågor om våld i nära relationer. Uppföljningen visar på en nedgång i kunskapsnivån, vilket visar ett behov av kunskapshöjande insatser för medarbetare. Cheferna utgör

³² Kalkyltid för produktionsplanering.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

även en viktig målgrupp för dessa insatser, då de kan spela en central roll i att stödja medarbetare som hanterar frågor om våld.

I den analys som genomförts under 2024 har ytterligare åtgärdsförslag rekommenderats.

7. Slutord

Arbetet med att identifiera och ge stöd till individer som lever med våld är ett viktigt bidrag och ett konkret inslag i arbetet med jämställdhetsintegrering.

Arbetet med våld har bedrivits i två parallella spår. Det ena spåret har varit integrering av perspektivet (tillsammans med övriga ojämställdhetsproblem) i kärnverksamheten. Det andra har varit särskilda insatser, såsom utbildningar, informationskampanjer och områdesspecifika stödmaterial. Kombinationen av dessa två spår har gett extra fokus på området, vilket lyfts fram som framgångsrikt inom flera delar av myndigheten.

En stor utmaning har varit att uppdragsperioden till stor del har sammanfallit med ett ansträngt ekonomiskt läge. Detta har lett till att vi har behövt justera våra ambitioner under uppdragstiden. Utifrån förutsättningarna har Försäkringskassan trots detta varit relativt framgångsrik i implementeringen av arbetet. Framgångarna beror i stor utsträckning på att myndigheten arbetat med frågorna under lång tid och därför kunnat ta fram effektiva metoder för ett hållbart arbete. Vi ser att ett varaktigt och långsiktigt arbete med frågorna ger goda resultat.

Analys³³ av arbetet inom sjukförsäkringen samt enkätundersökningar under uppdragsperioden visar att det är rimligt att anta att Försäkringskassans genomförda insatser bidragit till de jämställdhetspolitiska målen. Detta med anledning av att vi har ställt frågor om våld till ett stort antal individer vilket i sin tur kan ha lett till ökad medvetenhet i frågan om våld i nära relationer. Genom att lyfta frågan om våld har myndigheten också markerat att våld är oacceptabelt.

Analysen visar att Försäkringskassan under 2022 och 2023 har ställt frågor om våld i nära relationer i 77 000 sjukpenningärenden. Under 2023 ställdes frågor om våld i ungefär en tredjedel av de ärenden där förutsättningar för återgång i arbete utreddes. Enkäten för 2024 visar att två tredjedelar av utredarna ställer frågor om våld till alla eller de flesta. Detta är ett positivt resultat, även om vi bedömer att andelen skulle kunna öka för ännu högre måluppfyllelse. Uppföljningarna indikerar att om försäkringsutredare börjar fråga om våld rutinmässigt då kan möjligheten att upptäcka våld öka.

Vidare visar analysen att en knapp tiondel berättar om erfarenheter av våld. Det är betydligt färre än vad som förmedlas via anonyma undersökningar. Det tyder på att många som har erfarenheter av våld inte berättar om det när de får frågor. Men Försäkringskassans bidrag till det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är inte avhängigt av att individer berättar om sina erfarenheter. Vi

³³ Försäkringskassan 2024, *Att fråga om våld i sjukpenningärenden* - Arbetsrapport 2024:3, FK 2024/006525.

Rättsavdelningen

Datum
2024-10-14Vår beteckning
FK 2024/020336

utgår ifrån antagandet att myndigheten genom att ställa frågor om våld skickar signaler om att våld inte är acceptabelt.

Försäkringskassans arbete mot våld är en del av ett bredare samhällsperspektiv där flera aktörer, såsom Arbetsförmedlingen, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, har i uppdrag att uppmärksamma och ställa frågor om våld i sina möten med enskilda individer. När flera samhällsinstanser aktivt tar upp frågor om våld, signalerar det ett gemensamt ställningstagande mot mäns våld mot kvinnor samt våld i nära relationer. Detta ökar sannolikheten för att personer med erfarenheter av våld ska våga berätta för någon av dessa aktörer och därigenom få det stöd de behöver.

Genom att ställa frågor om våld kan Försäkringskassan, oavsett om individen väljer att dela med sig av sina erfarenheter eller inte, bidra till att individer med erfarenhet av våld söker och får det stöd de behöver. På detta sätt medverkar Försäkringskassan, i samverkan med andra samhällsaktörer som också ställer frågor om våld, till effekten på samhällsnivå om att mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska upphöra.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av rättschef Marie Axelsson och verksamhetsutvecklare Julie Jacobsson och Björn Nilsson, de senare som föredragande.

Nils Öberg

Julie Jacobsson

Björn Nilsson